

- Danowitz, M.A. & F. Tuitt (2011). “Enacting Inclusivity Through Engaged Pedagogy: A Higher Education Perspective”. In: *Equity & Excellence in Education*, 44 (1), p. 40-56.
- Flower, L. & J.R. Hayes (1981). “A Cognitive Process Theory of Writing”. In: *College Composition and Communication*, 32 (4), p. 365-387.
- Gomes, C. (2019). ‘100 dagen HR. Een verbindende start is het halve werk’. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam. [Interne publicatie].
- Gomes, C. (2020). ‘I Belong here – Student Sense of belonging en de relatie met studiesucces’. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam. [Interne publicatie].
- Kuiper, C.A.J. (2019). “Schrijfvaardigheid bevorderen door middel van vakspecifieke genredidactiek”. In: *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 36 (4), p. 54-69.

Noot

- ¹ Tekst door Rivi Godfried, Evelyne van der Neut, Marina Admiraal, Ria Chin-Kon-Sung & Claudia Gomes.

Ronde 7

Annemarie Borst
De Haagse Hogeschool
Contact: a.borst@hhs.nl

Taalbewust onderwijs bij hbo-verpleegkunde

1. Inleiding

Bij de Haagse Hogeschool (HHs) hebben we een zeer diverse studentenpopulatie, met grote verschillen in (Nederlandse) taalvaardigheid. Om vertraging of uitval door tekortschietende taalvaardigheid te voorkomen, zet de Haagse Hogeschool in op taalbewust onderwijs (TBO). Onze opleiding is een voorloper in dit verandertraject. Met behulp van een Comenius *teaching fellowship* heb ik voor het studiejaar 2020-2021 de lessen ‘Medische Biologie’ (20 weken, semester 1, MC-toets) en ‘Klinisch Redeneren’ (10 weken, semester 2, verslag) voor tweedejaarsstudenten van de voltijdopleiding herschreven en uitgevoerd volgens de principes van taalontwikkelen lesgeven (TOL) (Borst 2023). Het effect van de aanpassingen in het onderwijs is op drie manieren onderzocht:

1. via *self-efficacy* enquêtes bij de start, halverwege en aan het einde van het jaar;
2. via focusgroepgesprekken;
3. via een vergelijking van de kwaliteit van verslagen met een eerder cohort door vier taaldocenten, m.b.v. *Comproved*.

2. Resultaten onderzoek Comenius *teaching fellowship*

De algemene stellingen in de enquêtes over het belang van taalvaardigheid voor opleiding en beroep, en de consequenties van een goede taalvaardigheid (hogere cijfers; betere verpleegkundige) scoorden hoog bij alle afnamemomenten. Uit de stellingen waarin werd gevraagd naar inzicht in de eigen sterke en zwakke punten wat betreft taalvaardigheid bleek dat meer aandacht voor individuele feedback nodig is. Echter, bij de mbo'ers nam de gemiddelde score voor de stelling 'Ik weet hoe ik mijn zwakke punten wat betreft taalvaardigheid kan verbeteren' toe voor alle taalaspecten ('lezen', 'luisteren', 'spreken', 'gesprekken voeren' en 'schrijven'), met name aan het eind van semester 1. Ook hun intentie om daadwerkelijk aan de slag te gaan met hun taalvaardigheid steeg: na een half jaar gaven ze aan dat ze probeerden hun taalvaardigheid te verbeteren en dat ze tevreden waren over hun aanpak.

Mbo'ers benoemden tijdens de focusgroepgesprekken meer verschillende drempels dan havisten en vwo'ers (respectievelijk 22, 17 en 11). De zelfgerapporteerde verbeteringen na afloop van de twee vakken sloten goed aan bij de benoemde drempels. De voornaamste drempels bij 'Medische Biologie' waren 'lezen' (moeilijk boek), 'luisteren' (veel filmpjes en klassikale uitleg) en 'woordenschat' (veel nieuwe termen). Verbeteringen die werden benoemd waren 'woordenschat/vakjargon', 'luisteren' en 'spreken' (toepassen van vakjargon). Voor leesvaardigheid is bij dit vak nog meer aandacht nodig. De meest genoemde drempel bij 'Klinisch Redeneren' was schrijfvaardigheid ('eigen woorden', 'structuur', 'boeien', 'bondigheid', 'hoofd-/bijzaken'). Andere drempels tijdens dit semester waren 'meertaligheid' en 'hulp vragen'. Genoemde verbeteringen waren 'schrijven', 'gesprekken voeren' en 'lezen' (wetenschappelijke literatuur).

Uit de gesprekken met vwo'ers kun je opmaken dat zij op een ander denkniveau bezig zijn met taalvaardigheid dan mbo'ers en havisten. Vwo'ers weten wat er van hen wordt verwacht bij een grote schrijfpdracht: zij overzien het schrijfproces en zijn al bezig met hogere-orde-taalaspecten, zoals 'structuur'. Gesprekken met mbo'ers en havisten over gewenste ondersteuning bij schrijfvaardigheid, daarentegen, gingen allemaal over lagere-orde-taalaspecten zoals 'redigeren' en 'spellingscontrole'.

Hoewel *Comproved* een hele mooie manier is om de kwaliteit van verslagen te vergelijken leidde dit in ons onderzoek niet tot duidelijke inzichten wat betreft verschillen tussen de onderzoeksgroep en een eerder cohort. De verschillen in groepssamenstelling wat betreft vooropleiding van de studenten en het feit dat door de coronapandemie

het taalbewuste onderwijs nog niet volledig tot zijn recht kwam (bv. online lessen i.p.v. fysiek) waren hier mogelijk debet aan.

3. Vervolg: stand van zaken bij De HHs

Ondanks beperkte mogelijkheden tot kwantitatief onderzoek i.v.m. de coronapandemie zijn we positief over de verkregen inzichten en heb ik vervolgens tijdens de opleiding Senior Didactische Bekwaamheid (SDB) onderzocht wat nodig is voor verdere implementatie van taalbewust onderwijs binnen de opleiding, op basis van de vraag ‘Hoe zorgen we ervoor dat docenten zich bekwaam voelen om taalbewust onderwijs te verzorgen?’.

Taalbewust onderwijs is meer dan alleen taalontwikkeland lesgeven. Op alle niveaus van de onderwijsinstelling zijn stappen nodig om TBO succesvol te implementeren. Een curriculumcommissie kan taalvaardigheidsontwikkeling alleen borgen als dit een duidelijk onderdeel is van de onderwijsvisie en de doelstellingen van de instelling. Het management moet dit actief uitdragen en structureel faciliteren en lectoren kunnen onderzoek naar de effectiviteit aansturen. Vakdocenten hebben mogelijk weerstand die overwonnen zal moeten worden (van Lenteren & van der Westen 2010). Nauwe samenwerking met taaldocenten is essentieel, zoals ook blijkt uit ander onderzoek (Kuiper e.a. 2019; van Dijk e.a. 2022). Taaldocenten zijn nodig ter ondersteuning van vakdocenten, maar ook voor studenten die meer gespecialiseerde taalsteun nodig hebben. Tijdens de SDB-opleiding heb ik voor alle niveaus van de HHs (studenten, docenten, opleiding, management, ondersteunende diensten, lectoraten, externe contacten) de stand van zaken wat betreft TBO in kaart gebracht.

Naast de eerder genoemde drempels weten studenten vaak niet waar ze hulp kunnen krijgen en wat nu precies het hbo-niveau is dat van hen wordt verwacht. Frustratie hierover zorgt er soms voor dat ze wegblijven of afhaken. Zij verwachten door TBO beter te presteren, en meer gemotiveerd en actiever te worden.

Docenten geven aan onvoldoende kennis, inzicht en vaardigheden te hebben wat betreft TBO. Ze missen het vertrouwen dat ze dit kunnen of snel kunnen leren. Veel docenten overschatten de taalvaardigheid van studenten. Aan de andere kant is er angst dat de taalachterstand te groot is om in te halen in beschikbare tijd, zijn er vragen over inclusiviteit en is men bang dat TBO betekent dat je het niveau moet laten zakken. De curriculumcommissie van de opleiding is welwillend maar heeft ook te weinig kennis en ervaring met TBO.

TBO is op de HHs vastgesteld als taalbeleid door het CvB, maar wordt nog weinig uitgedragen. Er is extracurriculaire ondersteuning voor zowel studenten als docenten beschikbaar, en er wordt gewerkt aan e-learning over TBO voor docenten. Ook is er

een *learning community* over TBO waar docenten van vijf verschillende faculteiten bij betrokken zijn, maar deze groep is (nog) niet heel actief. Docenten van het Taalteam en de *learning community* zijn betrokken bij landelijke netwerken over taalvaardigheid en werken steeds meer samen met andere hogescholen.

4. Adviezen

Op basis van bovenstaande inventarisatie zijn doelen en acties beschreven, en overkoepelende aanbevelingen geformuleerd. De belangrijkste aanbevelingen zijn:

1. *Zet eerst in op docentprofessionalisering.*

Ho-docenten hebben vaak onrealistische verwachtingen van de taalvaardigheid van studenten. In (verplichte) didactische trainingen voor ho-docenten zou, naast TOL, ook aandacht moeten zijn voor de eindkwalificaties van het vo. Belangrijke eerste stappen voor vakdocenten zijn 'bewustwording van het belang van taalvaardigheid voor het eigen vak', 'actief luisteren naar studenten' en 'aanmoediging tot taalproductie' (Swart e.a. 2019). Hier kan al snel veel winst mee worden behaald. Het uitwerken van een taalvaardigheidsleerlijn, inclusief toetsing, kan dan later door een groter deel van het docententeam worden opgepakt. Ook zijn er meerdere aspecten van taalvaardigheid die niet expliciet moeten worden getoetst, maar die wel veel impact hebben op studentsucces, zoals 'academische woordenschat', 'leesvaardigheid' en 'luistervaardigheid'. Hier kan elke vakdocent meteen mee aan de slag.

2. *Bestendig de rol van een TBO-adviseur in elke opleiding.*

Het gaat hierbij om een vakdocent die nauw contact heeft met de taaldocent(en) en relevante netwerken, ontwikkelingen bijhoudt en de curriculumcommissie en docenten adviseert bij de implementatie van TBO. Een belangrijke valkuil voor veranderprocessen is dat de verandering te veel gekoppeld is aan één (of enkele) individu(en), en dat het proces stagneert als deze persoon wegvalt. Het is daarom van belang om de taken en verantwoordelijkheden te beschrijven, en deze rol formeel toe te wijzen aan een docent (bijvoorbeeld een lid van de curriculumcommissie). Dit is bij voorkeur een vakdocent en geen taaldocent, omdat juist een ervaren taalbewuste vakdocent goed kan helpen bij de vragen en problemen die andere vakdocenten hebben. Uiteraard is het waardevol als er een taaldocent beschikbaar is voor extra ondersteuning. Dat kan binnen de opleiding zelf, of via een instellingsbrede ondersteunende dienst.

Referenties

Borst, A. (2023). "Taalbewust onderwijs: meer dan taalontwikkelen lesgeven". [voor publicatie aangeboden aan en onder review bij *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*].

- Dijk, G. van, M. Hajer, W. Kuiper & H. Eijkelhof (2022). “Design Principles for Language Sensitive Technology Lessons in Teacher Education”. In: *International Journal of Technology and Design Education*, 32 (2), p. 971-986.
- Kuiper, C., G. van Dijk & S. van Norden (2019). “Werken aan ontwikkeling van schrijfvaardigheid in het hbo-vakonderwijs: theorie, praktijk en richtlijnen”. In: *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 37 (2/3), p. 27-43.
- Lenteren, L. van & W. van der Westen (2010). “TOL als vliegwiel voor taalbeleid. Verslag van een training Taalontwikkeland Lesgeven”. In: S. Vanhooren & A. Mottart (red). *Vierentwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 269-277.
- Swart, F., D. Knèzic, J. Onstenk & R. de Graaff (2019). “Evaluating and Improving Teacher Educators’ Language-Oriented Performance in Content-Based Teaching”. In: *International Journal of Educational Methodology*, 5 (1), p. 71-86.

Ronde 8

Marleen Claessens
Oud-hbo-docent Tekst
Contact: Mmb.claessens@planet.nl

Het hbo-schrijfonderwijs moet op de schop... Van ‘schrijflessen’ naar lessen in ‘multigeletterdheid’

1. Inleiding

Heb jij nog een leuke schrijfoefening voor me? Het is een vraag die wij, schrijfdocenten in het hbo, elkaar nogal eens stellen. We vinden het moeilijk om activerende werkvormen te bedenken. En dat is vreemd, zo niet verontrustend. Want terwijl onze kennis van onderwijskunde en algemene didactiek is veiliggesteld middels de verplichte ‘Basis-kwalificatie Didactische Bekwaamheid’, kunnen we voor inspirerende schrijflessen niet terugvallen op een specifieke vakdidactiek voor hbo-schrijfonderwijs. Hbo-schrijfdocenten, kortom, lijden aan handelingsverlegenheid.

Maar we kunnen ons aan die verlamming ontworstelen: door ons schrijfonderwijs op de schop te nemen en onszelf opnieuw uit te vinden. Het begrip ‘*multiliteracies*’ helpt ons daarbij.

De handelingsverlegenheid van hbo-schrijfdocenten wordt begrijpelijk als we het materiaal bekijken dat vaak gebruikt wordt in schrijflessen. De in het hbo veelgebruikte